

zwart haar, donkere ogen en een grote neus. Haar ogen lachten elke keer als we elkaar tussen de schappen tegenkwamen. Om bij haar in de buurt te blijven, treuzelde ik bij de stukken rookworst en woog ik de sperziebonen nog maar eens. Ze droeg een leuke spijkerbroek met wijde pijpen, puntige laarzen met plateauzolen en een bruine leren jas met bontkraag. Bij de kassa's slaagde ik erin, op gelijke hoogte in de rij naast haar terecht te komen. We rekenden gelijktijdig af, maar bij haar ging het sneller, veel sneller. Zo'n zegelboekje vreet tijd. Pagina na pagina werd zorgvuldig gecontroleerd en ook de naam op het boekje, geschreven in onvaste, maar zwierige letters, kreeg de volle aandacht. Toen volgde het verrekenen en bijleggen. De transactie was pas compleet toen de caissière met een vies gezicht een lange sliert nieuwe zegels af had gescheurd en me die samen met de bon aanreikte. Toen ik eindelijk buiten stond, de avond was inmiddels gevallen, zag ik aan het eind van de straat, tussen de gele en rode lichten van het verkeer, nog net een glimp van de Amsterdamse Nefertite. Ik hing de boodschappentasen aan het stuur en wandelde melancholiek gestemd terug. De zachtmoedige blik van het meisje en de spanning die ze bij me had opgeroepen, vooral bij de eieren, hadden me evenwel toch goed gedaan.

Bij terugkomst werd ik haast onwel van de huisgeur. Stelle schroefde meteen een pot zure haring open die ik had meegebracht en slobberde die gulzig en spetterend leeg. Ik overwon mijn natuurlijke neiging om op de grond te gaan liggen en me tot vijf uur willoos over te geven aan Stelles onbeteugelbare leuterzucht en verving het lampje in de kerststal. Het wierp een zacht, geel licht. Maar ook nu kon ik tussen de neerhangende versierselen de kribbe met het Nieuwe Leven niet ontdekken.

Het liep tegen nieuwjaar. De hele dag sneeuwde het zachtjes. Stelle zou in mijn aanwezigheid een geestelijke ontvangen die

haar de communie zou toedienen. Tot haar en mijn teleurstelling belde de pastoor, die zijn kerstbezoek eerder al op het laatste moment had afgeblazen, opnieuw af, ditmaal vanwege de gladheid. Noem je dat een kerk? vroegen we ons af. Stelle zuchtte diep. Ze droeg de turquoise kamerjas met de gouden sterren. Haar gedachten gingen uit naar de paus: 'Die man heeft het ook niet makkelijk, als je ziet hoe die erbij zit, trillend, scheef... En dan dat bevende stemmetje – nee, wat vind jij dan, is dat nou een man om een wereldkerk te leiden? Komt dat de waardigheid van de Kerk ten goede?' Bedachtzaam keek ze naar de gekruisigde Jezus boven de deur. Hij leek murw geluld. Ik tipte de as van mijn sigaret af op de afbeelding van de vorige plaatsvervanger. 'Mijn verhouding met de kerk is gecompliceerd,' zei ik. Stelle ging er niet op in. 'De pastoor zegt: God is tijdelijk afwezig. Ja, wat moet je dan? Als zelfs een pastoor zoiets zegt? Het is een rommeltje tot en met. Priesters die kinderen gebruiken, bisschoppen die naar bed gaan met gescheiden vrouwen... Onze Lieve Heer zal wel denken, wat een zootje. Wat wil je, het is een heel andere tijd. Kon ik mijn kinderen naar de kerk krijgen? Nee toch? De pastoor die ik toen had riep kwaad: Je kinderen zijn voor eeuwig verloren voor het Koninkrijk Gods! Maar kon ik er wat aan doen? Je kan ze toch niet dwingen? Wat zeg jij?' Ik zei niets. 'En zouden mijn kinderen nu verdoemd zijn? Ik weet het niet hoor. Ik bid alle avonden voor ze, en voor hun kinderen. Had je ooit kunnen denken in wat voor wereld die moeten opgroeien?' Toen het donker werd ontstak Stelle het lichtje in de kerststal. De panden van de kamerjas plooiden zich plechtig op de grond toen ze voor de bijzettafel knielde en haar handen vouwde. 'Arm kind, het zal wel koud zijn in zo'n open stal.' Plotseiling zei ze: 'Soms bid ik ook voor jou, dat je een oppassend en werkzaam meisje vindt.' Het overviel me. Ik stamelde dankuwel, voelde me aangedaan.

Omdat Stelles gezicht me vanuit schilderkunstig perspectief boeide, had ik de gewoonte ontwikkeld tijdens het bespreken

van de boodschappenlijst, hetgeen de nodige tijd in beslag nam, op het velletje papier schetsen te maken van haar wangen, ogen en mond. In het begin waren het vrij primitieve krabbels, detailstudies waarin ik keer op keer op dezelfde schaduwen, bewegende rimpels, wallen, geulen en lijnen oefende. Maar gaandeweg verruimde ik mijn blikveld naar het gezicht, het haar, de hals, en vandaar naar de hele figuur, de handen die friemelden aan een medaillon met een gouden crucifix, de jurk (of kamerjas) en niet te vergeten de benen, de uitgebotte enkels en de opgezette voeten. Nog weer later richtte ik me op de omgeving: de zeegroene bank en al wat daarop lag, de bruine boodschappentas met de panty's en de snuisterijen op het theemeubel achter de bank, zoals de houten parkiet, de beelden van katholieke oorsprong, de foto's van de kinderen, de klok met metalen stralen en de bronzen, zevenarmige kandelaar. Het ontging mijn model niet wat ik uitspookte. Zolang het tekenen niet stoorde bij het kwebbelen, zag ze er geen kwaad in. Tegen het eind van het voorjaar mondden deze studies uit in een fors schilderij, dat ik *Katholicisme, hoelang nog?* doopte.

Terwijl mijn cliënt bleef nadenken, ging ze langzaam achteruit, zowel psychisch als fysiek. De boodschappenlijsten groeiden. Vanwege de door Hegge geïntroduceerde tien kilo-regel, bezocht ik de supermarkt tweemaal om de ladingen brood en vis in blik in te slaan. Stelle kwam zelf nauwelijks meer buiten. Ze klaagde over 'draden in het hoofd', vergeetachtigheid en slaapproblemen. Tot&Met bracht een huisbezoek, het zorgteam stelde wasbeurten in en er werd een douchestoel in de badkamer gemonteerd. De dames bemoeiden zich met het huishouden en dwongen Stelle afscheid te nemen van overtollig textiel en meubilair. De ankervormige lamp en het geborduurde Melkmeisje bleven buiten schot. Meermalen verzuchtte Stelle dat ze eigenlijk beter overweg kon met mannen dan met vrouwen. 'Je wilt me toch nog niet kwijt, hè Bonne?' Soms trof ik haar huilend

aan op een stoel bij het raam. Ze probeerde haar tranen voor me te verbergen door me haar rug toe te keren en niets te zeggen. Pas wanneer ik haar vroeg wat ze deed, bekende ze me haar verdriet, dat zoals altijd verband hield met de wisselvalligheden van haar kinderen en vooral met die van haar oudste zoon, die nu weer in Finland zat met een Chinese vrouw ('In China zijn ook geleerden'). 'Kwam Hans maar weer in Amsterdam wonen, in dat lege huis hier om de hoek. Ik wil hem niet in de steek laten.' Maar haar moederrol was uitgespeeld.

Het thuiszorgwerk ging me intussen steeds zwaarder vallen. Mijn hele wezen zonk langzamerhand weg in de duisternis. Ik verlangde naar 'het land dat de stilte bemint', zoals de Egyptenaren het noemden. Ik sprak met Hegge. Hij zag mijn nood en zette me een paar uur in op kantoor. Een week lang zat ik aan één bureau met zijn assistente, de huiveringwekkende Marlies. Ik werd gek van haar gekakel, werd gek van de telefoontjes en besloot tot een radicale stap.

'Mevrouw, ik ga u verlaten.' Hoewel ze mijn vertrek betreunde – we waren 'eigen' met elkaar – reageerde Stelle kalm. Ze wilde weten of er iemand anders zou komen. Ze had het liefst een man en dan eentje die niet al te veel vloekte. Terwijl ik mijn klusjes deed, zat ze enigszins in zichzelf gekeerd op de bank, met op schoot een bord met een onappetitelijk mengsel van resten rijst en sperziebonen, een mayonaisedopje, wat schuifjes aardappel, enkele glazige uienschillen en een haringstaart. Ik dweilde de vloeren en om halfvijf dronken we nog een paar kopjes thee. 'Als je erge honger hebt, mag je elkaar opeten. Sommige mensen hebben zulke eigenaardige opvattingen. Je hoort zoveel rare dingen, ik wil het er niet eens over hebben. Op gelukkig gebied zeg ik niets meer, dat lijkt me het verstandigst. Maar je kunt beter benijd zijn dan beklaagd, hoor ik zeggen. Ik heb geleerd te zwijgen.' Wederom passeerde een groot aantal onderwerpen de revue en het lukte me niet goed, haar af te

breken. 'Mooi of lelijk, wat geeft het, als je maar inwendig goed bent...' Ik stond op, ontkurkte de wekelijkse fles wijn en waste als laatste daad in dit huishouden de as van de pauselijke schotel af. Toen ik de kamer weer binnenliep, keek ze me aan met een meisjesachtige, droevige glimlach, waar ook iets van verongelijktetheid in te lezen viel. 'Weet je, Bonne, soms verlang ik naar mijn moeder, wil je dat geloven? Dan wist je waar je wat aan had. Het is een rotzooitje tot en met. Ik hoop maar dat de Lieve Heer me helpt, want de mensen...' Met een licht schuldgevoel nam ik mijn tas op en bewoog me stapje voor stapje naar het portaal. Na een kort zwijgen kwam Stelle overeind en volgde me. Ze had het nu over een KNO-arts die gevallen was voor een vrouw uit Gelderland: 'Niet elke KNO-arts is met een Amsterdams meisje getrouwd.' Nog een paar minuten hield ze me aan de praat terwijl ik al op de bovenste tree van de trap stond. Ten slotte verbrak ik de ban en daalde af uit haar blikveld. 'Ik hoop dat je in Groningen een hebbelijk meisje vindt dat niet van je profiteert,' riep ze me na. 'Zonder geluk vaart niemand wel.' Ik liep de trap af en trok de deur achter me dicht. Ik maakte Carlos los, keek nog eenmaal omhoog en prevelde: 'Heer, zegen deze woning.' Afgefoold fietste ik naar de papierbak, loosde de tas met *Telegraafs* en reed naar huis.

Katholicisme, hoelang nog? kwam op een tentoonstelling in een kraakpand te hangen. Door één van die vreemde toevalligheden die zich soms voordoen in het leven, hoorde Stelles oudste dochter van het schilderij. Ze bleek geïnteresseerd in kunst in het algemeen en in mijn schilderij in het bijzonder, maar vond het aan de dure kant. Ik gaf geen krimp omdat ik erop vertrouwde dat ze uiteindelijk toch tot aankoop zou overgaan. Waar vind je zomaar een prachtig portret van je moeder voor een redelijke prijs? Als je er iemand voor inhuurt, ben je al gauw het dubbele kwijt en of het wat wordt, moet je afwachten. Mijn intuïtie bedroog me niet. Geruime tijd later ontving ik een brief van

de dochter, waarin ze te kennen gaf *Katholicisme, hoelang nog?* niet te kunnen vergeten.

Op een donkere novemberavond nam ik de tram naar Amsterdam-West. Na lang dwalen met het grote, in pakpapier en plastic verpakte schilderij vond ik het juiste adres. Stelles dochter opende de deur. Ze ontving me gastvrij. Ik speelde een potje schaak met een van de kinderen tot het joch begon te huilen, en dronk een kopje thee. De dochter was getrouwd met een lange, vlotte vent die wat later binnenwandelde. Onder zijn nieuwsgierige blikken pakte ik het schilderij uit. 'Wat vind je ervan, schat?' vroeg zijn vrouw. De man krabde zijn kin. 'Tsja, wat zal ik zeggen,' stamelde hij, 'het is... háár.' 'Waar zullen we het ophangen? Boven de eettafel, lijkt je dat geen mooie plek? Of in de slaapkamer?' De man schrok zichtbaar. 'Wat dacht je van de gang?' Ik vouwde de cheque in mijn portemonnee en liet de twee in onderhandeling achter. Het extra geld zou me van pas komen bij het ontvluchten van deze stad, waar ik me nooit echt thuis had gevoeld.